

vání a epistemické nespravedlnosti) pro studující, praktikující i bádající v našem oboru, ale i inspirací pro hledání způsobů nových, které jsou založeny na sdílené odpovědnosti a soužití v mnohočetném městském prostoru.

Alice Gojová, Zuzana Broskevičová
Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity
alice.gojova@osu.cz
zuzana.broskevicova@osu.cz

Martin Buchtík: *Různá vyprávění o jedné společnosti*

Praha, MDA: Friedrich-Ebert-Stiftung 2023, 115 s.

Martin Buchtík, kterého čtenářstvu Sociologického časopisu netřeba představovat, vměstnal do stísněného prostoru 115 stran hodnotné dílo. Jeho kniha je čtenářsky dostupná i pro sociálněvědní začátečníky, či dokonce úplné laiky, na druhé straně ji však lze vřele doporučit i odborníkům s dlouholetou praxí. Buchtíkův text totiž nabízí dosti komplexní obraz české společnosti, což je v dnešních sociálních vědách, jejichž publikační výstupy mají, zdá se mi, stále častěji úzké tematické zaměření, skvělý počin.

Kombinuje kvalitativní a kvantitativní výzkumný design, autor vyvrací dosti rozšířený omyl, a to že je česká společnost silně polarizovaná na dva, navzájem téměř nenávidějící se, tábory. Namísto toho přesvědčivě ukazuje, že je spíše dosti fragmentovaná. Uvádí, že názory na celospolečenskou otázku X velmi často nemohou předjímat odpověď daného člověka na celospolečenskou otázku Y. V tomto ohledu je zajímavé, avšak ne zcela nečekané Buchtíkovo zjištění, že největší prediktivní sílu ve vztahu k dalším politickým tématům má u Čechů jejich hodnocení devadesátých let.

Autor také čtenáři předkládá tři oblasti, v názoru na něž se česká společnost reálně štěpí. Jsou to vztah k EU, otázka stejnopohlavních manželství a geopolitické směřování země. V případě posledního zmíněného pak vyvrací značně rozšířené vnímání, že je v České republice velká skupina otevřeně proruský smýšlejících občanů. Naopak dokládá, že jde v zásadě o – co do počtu – zanedbatelnou část populace. Česká společnost se totiž v rámci zahraniční orientace dělí na tábor ryze prozápadní a tábor tzv. třetí cesty. Občané zastávající tuto názorovou pozici uvádějí, že není třeba přiklonit se na jednu nebo druhou stranu (Západ či Východ) a často také akcentují určité negativní trendy v západních zemích (k nimž česká společnost především v raných porevolučních letech téměř en bloc vzhlížela).

Vedle tematických oblastí, které českou společnost reálně dělí, je pak možná ještě zajímavější zastavit se u těch, které ji dělí domněle. Tj. občané tato témata

považují za důležitá, jsou toho názoru, že společnost rozdělují, reálně tomu tak ale není a společnost jako celek si myslí v zásadě to stejné.

Jednou z těchto oblastí je vnímání politiků. Česká společnost en bloc je totiž vnímá negativně. Lidé považují téma za důležité. Avšak myslí si, že se na této otázce štěpí. V této souvislosti mě napadá, zda to není (silný) argument pro tvrzení o populističnosti českého národa?

V jádru populismu je totiž představa o tom, že se společnost primárně rozděluje na čistý a morálně dobrý lid na jedné straně a špatnou a zkorumpovanou elitu, jejíž jsou politici významnou a možná i nejdůležitější součástí, na straně druhé. Avšak přestože jsou populismus či populistu v současném, nejen českém veřejném prostoru pojmy dosti frekventované, autor, možná i z rozsahových důvodů, toto téma nijak nerozvíjí. Což je dle mého názoru škoda. Možná je to námět na další výzkum.

Se vztahováním se občanů ČR k politice a politikům úzce souvisí i naše vnímání státu. Martin Buchtík v této souvislosti zajímavě popisuje dimenzi zásluhovosti ve vnímání osobního života jednotlivců. Na datech dokládá, že jsou-li občané ČR finančně úspěšní, tj. v životě se jim ekonomicky daří, považují to povětšinou za svou osobní zásluhu. Je-li tomu však naopak, mají lidé tendenci z toho vinit stát.

Vnímání budoucnosti osobní a kolektivní je také odlišné a divergentní. Jsou-li totiž čeští občané tázáni na svoje osobní vyhlídky, odpovídají spíše pozitivně a, s trochou patosu řečeno, očekávají světlé zítřky. Ve vztahu k budoucnosti společnosti či státu však vyjadřují spíše skepsi a obavy.

Celá Buchtíkova kniha je protkána přehlednými vizualizacemi, které dobře ilustrují sdělení textu. Za pravděpodobně úplně nejzajímavější graf považuji ten ze strany 30, kde je znázorněna schopnost domácnosti vyjít s příjmem. Jednoduše řečeno na něm vidíme, jak se za poslední tři dekády zvýšila reálná životní úroveň české populace. Zatímco v roce 2023 na otázku: „*Jak vycházíte se svým současným příjmem, který máte v domácnosti?*“ odpovědělo *velmi snadno, snadno* či *spíše snadno* 51% populace, v prvních letech po sametové revoluci toto číslo nikdy nestouplo nad 30%. A to ještě mějme na paměti, že před covidovou pandemií a válkou na Ukrajině, které přinesly nemalé ekonomické nesnáze, byla hodnota tohoto ukazatele 62% (rok 2020).

Z toho vyplývá, že se život občanů ČR v posledních třech dekadách skutečně zlepšil. Tento obecný závěr podporují i zjištění z knihy *Fakta a trendy v současné české společnosti* (Ryšavý a Fiedor, 2023), v níž se například dozvíme, že se poporodní péče v ČR od reálného socialismu zlepšila o více než 40%. To mimo jiné znamená, že v přístupu k těmto nejzranitelnějším členům společnosti jsme, jako země, dokonce nejlepší na světě.

Jak jsem již výše uvedl, Buchtíkovy grafy jsou jasné a vhodně doplňují předkládaná sdělení textu. Každé pravidlo však musí mít aspoň jednu výjimku. V rámci schématu na straně 33 je tedy velmi pravděpodobně chyba. Domnívám se, že místo uvedené otázky: „*Jste Vy osobně spokojen(a) s naší současnou politickou situací?*“ má jít o otázku: „*Do jaké míry jste celkově spokojen(a) se svým životem?*“

Podíly populace totiž přesně odpovídají odpovědi na tuto otázku ze strany 31 a je statisticky prakticky nemožné, aby byl podíl kladných odpovědí na konkrétně tyto dvě otázky poslední tři dekády totožný.

Chybí-li mi v textu přece jen něco, je to uchopení tématu migrace. Jak moc ho česká společnost považuje za důležité? Štěpí ji? Či je to tak, že si občané myslí, že téma společnost štěpí, ale není tomu tak? Na tyto a další otázky bych se z knihy rád dozvěděl odpovědi. Uvážíme-li, jak často se (nejen před volbami) dostává v poslední dekádě do veřejné debaty migrace, měl by jí být z mého pohledu věnován v textu prostor. Jak jsem však již na začátku recenze předestřel, domnívám se, že jde o skvělý odborněliterární počín. Kniha Martina Buchtíka tedy dle mého mínění rozhodně stojí za přečtení.

Václav Šmatera

Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita
vaclav.smatera@fss.muni.cz

Literatura

Řyšavý, D. a Fiedor, D. (2023). *Fakta a trendy v současné české společnosti: jak se neztratit v datech*. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum.

Jan Blommaert: *Jazyková krajina jako kronika komplexity*

Praha, Nakladatelství Karolinum 2023, 137 s.

Jan Blommaert se posledních několik let věnuje sociolingvistické superdiverzitě jakožto součásti aktivit, ze kterých vzešlo Mezinárodní konsorcium pro jazyk a superdiverzitu (INCOLAS). Některé části knihy byly publikovány již dříve například v *Journal of Applied Linguistics* a v *European Journal of Cultural Studies*. Ve své monografii ovšem téma prohlubuje a ukazuje, že studie konkrétního, relativně omezeného místa v Antverpách může mít široký přesah do studia jazykové krajiny a komplexity obecně. Jedním z ústředních bodů této nové knihy je potřeba porozumět nápisům, diskurzům a jazyku z etnografického hlediska, zevnitř i zvnějšku.

Kniha je smysluplně členěna na sedm kapitol, přičemž v úvodu se autor zaměřuje na obecné definování pojmů superdiverzita, komplexita a komplexní sociolingvistika. V druhé kapitole se věnuje problému tzv. historických těl, historického prostoru a problému synchronie. Třetí kapitola je věnována sémiotice prostoru a znakům. V rámci čtvrté kapitoly se dostáváme k etnografickému výzkumu a sociolingvistické analýze prostoru superdiverzifikované čtvrti Antverp zvané Oud-Berchem, kde autor bydlí. Pátá kapitola se věnuje transformacím a změnám v rámci daných komunit, které ve čtvrti žijí. V šesté kapitole autor reflektuje náboženské prostory a funkce církví. V poslední, sedmé kapitole jsou